

Οι αρχειομαρξιστικές αναλύσεις για το αστικό πολιτικό σύστημα και τον ελληνικό καπιταλισμό του Μεσοπολέμου

Κώστας Παλούκης

Εισαγωγή

Η αρχειομαρξιστική οργάνωση συγκροτήθηκε το 1921 εντός του ΣΕΚΕ γύρω από έναν Πρώτο Πυρήνα στελεχών. Σύντομα αναπτύχθηκε και στα 1925-1926 απέκτησε μια σοβαρή σχετικά με τα δεδομένα της περιόδου μαζικότητα. Μέχρι το 1930 η δράση της ήταν μυστική.¹ Για αυτό το λόγο μια από τις σοβαρότερες κριτικές που έχουν ασκηθεί στον αρχειομαρξισμό για την περίοδο μέχρι το 1930 είναι η απουσία μιας πλατφόρμας θέσεων και αναλύσεων για τον ελληνικό και διεθνή καπιταλισμό και την ελληνική πολιτική σκηνή. Ωστόσο, εξ αρχής ο Πρώτος Πυρήνας ανέπτυξε έναν άξονα ανάλυσης της περιόδου, πάνω στον οποίο έθεσε τους άμεσους και απώτερους πολιτικούς στόχους οικοδόμησης και εξέλιξης της οργανωτικής μορφής της ομάδας. Αυτές τις θέσεις όμως οι πρώτοι αρχειομαρξιστές μόνο προφορικά διέδιδαν στους εργάτες. Μετά την αναδιοργάνωση του 1927 οι αρχειομαρξιστές άρχισαν να εμφανίζονται περισσότερο ανοιχτά και δημόσια. Αλλά ακόμη και τότε η προβολή των θέσεων των αρχειομαρξιστών και τελικά η αντιπαράθεση με το ΚΚΕ και τις άλλες οργανώσεις δε γινόταν γραπτά, αλλά σε προφορικό επίπεδο σε δημόσιους χώρους. Παρόλα αυτά, φαίνεται πως ο αρχειομαρξισμός ανέπτυξε και αποσαφήνισε σταδιακά κάποιες πολιτικές/θεωρητικές θέσεις. Μέχρι το 1930 όμως ο λόγος αυτός παρέμενε αποκλεισμένος στο εσωτερικό της οργάνωσης και στα πλαίσια των επιμορφωτικών μαθημάτων. Πολύ σπάνια και σχεδόν φοβισμένα ο λόγος αυτός ανοιγόταν στο ευρύ κοινό.

Με την ίδρυση της *Κομμουνιστικής Οργάνωσης Μπολσεβίκων Λενινιστών Αρχειομαρξιστών Ελλάδας* ως *Ελληνικό Τμήμα της Διεθνούς Αριστερής Αντιπολίτευσης* (ΚΟΜΛΕΑ-ΕΤΔΑΑ) η αρχειομαρξιστική οργάνωση μπολσεβικοποιείται, δηλαδή υιοθετεί την οργανωτική φόρμα ενός μπολσεβίκικου κόμματος. Οργανώνει στην *Ιδρυτική Συνδιάσκεψη* τον Σεπτέμβριο 1930, εκλέγει όργανα και τυπώνει εφημερίδα την *Πάλη των*

¹ Για την πορεία και την εξέλιξη του αρχειομαρξισμού βλ. Δημήτρης Κατσορίδας, Δημήτρης Λιβιεράτος, Κώστας Παλούκης, *Ο ελληνικός τροτσκισμός, ένα χρονικό 1923-1946*, Φιλίστωρ, Αθήνα: 2003. Κώστας Παλούκης, «Η αριστερή αντιπολίτευση στο ΚΚΕ» στο Χατζηιωσήφ Χ. (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα, Ο μεσοπόλεμος, Β2*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2003, σσ.202-243.

Τάξεων, ενώ το 1931 οργανώνει το *Α' Συνέδριο*.² Με βάση αυτά τα κείμενα και την αρθρογραφία στα έντυπα *Δαυλός*, *ΚΟΜΕΠ*, *Πάλη των Τάξεων*, *Ριζοσπάστης* και *Σπάρτακος* ανασυγκροτώ συνθετικά τις οικονομικές και πολιτικές αναλύσεις για την περίοδο 1930-1933.

Η σημασία της δεκαετίας του παρατεταμένου πολέμου (1912-1922) στην ανάπτυξη του ελληνικού καπιταλισμού

Ο Παγκόσμιος Πόλεμος αποτελούσε στην ανάλυση των αρχαιομαρξιστών το πιο θεμελιώδες πολιτικοοικονομικό γεγονός το οποίο μετασημάτισε καθοριστικά τις δυτικοευρωπαϊκές κοινωνίες και ως εκ τούτου και την Ελλάδα. Θεωρούσαν συγκεκριμένα ότι ο καπιταλισμός κυριάρχησε στην Ελλάδα μετά το 1922, αν και σταθμοί σε αυτήν την πορεία υπήρξαν οι βαλκανικοί πόλεμοι του 1912-13.³ Γενικά λοιπόν, η περίοδος του παρατεταμένου πολέμου, αν και θεωρούταν από τους αρχαιομαρξιστές περίοδος οικονομικής αστάθειας, αποτελούσε την φάση εκείνη όμως επίτευξης της πρωταρχικής συσσώρευσης του ελληνικού κεφαλαίου καθώς «δώσαν την ευκαιρία σ' έναν μικρό αριθμό χρηματιστών, προμηθευτών, μεσιτών, εφοπλιστών κλπ να συγκεντρώσει τεράστια εύκολα και έκτατα κέρδη». Συγκεκριμένα, οι βαλκανικοί πόλεμοι «ήταν οι πρώτες εκδηλώσεις επίδρασης της αστικής τάξης στην πολιτική της χώρας», ενώ «ο μεγάλος πόλεμος υπήρξαν τα χρυσά χρόνια για την αστική τάξη», ο μεγάλος σωρευτής πλούτου και υπεύθυνος για την διεύρυνση της φτώχειας. Η εποχή μετά το 1922 διαβαζόταν ως εποχή «γρήγορης κι ορμητικής ανάπτυξης» με έναν καταγισμό ίδρυσης

---

2 «Η διακήρυξη της Εθνικής Συνδιάσκεψης της Κομμουνιστικής Οργάνωσης των Μπολσεβίκων – Λενινιστών της Ελλάδας (ΚΟΜΛΕΑ), Σεπτέμβρης 1930», Λουκάς Καρλιάφτης, *Ίδρυση της Κομμουνιστικής Οργάνωσης Μπολσεβίκων Λενινιστών Ελλάδας (Αρχαιομαρξιστές τροτσκιστές) 1930*, μέρος Α, (πολυγραφημένο), Διεθνιστής, Αθήνα., σ. 41. «Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας, Σχέδιο Πλατφόρμας της ΚΟΜΛΕΑ», (Αριστερή αντιπολίτευση)», περ. *Δαυλός*, τ.1, Αύγουστος 1931, σσ. 4-11. «Σοβιετική Ρωσία, Σχέδιο Πλατφόρμας της ΚΟΜΛΕΑ (Αριστερή αντιπολίτευση)», περ. *Δαυλός*, τ.1, Αύγουστος 1931, σ. 11-15. «Προκήρυξη του Α' Εθνικού Συμβουλίου της ΚΟΜΛΕΑ, Ελληνικού Τμήματος της ΔΑΑ, Προς τους κομμουνιστές, την εργατική τάξη και τους καταπιεζόμενους», περ. *Δαυλός*, τ. 3, Μάρτιος, 1932, σ. 10. «Εκθεση της Περιφερειακής Επιτροπής της Ανατολικής *Μακεδονίας* και Δυτικής Θράκης της Οργάνωσης Μπολσεβίκων Λενινιστών (Αρχαιομαρξιστών) πάνω στην κατάσταση της περιφέρειας. Α' Το Καπνικό Ζήτημα», περ. *Δαυλός*, τ. 1., Αύγουστος 1931. «Εκθεση της Περιφερειακής Επιτροπής της Ανατολικής *Μακεδονίας* και Δυτικής Θράκης της Οργάνωσης Μπολσεβίκων Λενινιστών (Αρχαιομαρξιστών) πάνω στην κατάσταση της περιφέρειας. Β' Η ανεργία», περ. *Δαυλός*, τ. 2., Γενάρης 1932. «Η πολιτική κατάσταση, Σχέδιο Πλατφόρμας της ΚΟΜΛΕΑ (Αριστερή αντιπολίτευση)», περ. *Δαυλός*, τ.2, Γενάρης 1932, σ. 5-9.

3 Ζεφός Φ., «Το Λαϊκό Κόμμα και η σημερινή κατάσταση», *ΠτΤ*, 8/4/1933.

ανωνύμων εταιρειών και πρωταγωνιστικό ρόλο των τραπεζών και ιδίως της ΕΤΕ. Η μικρασιατική καταστροφή ωφέλησε τον ελληνικό καπιταλισμό προσφέροντας φτηνά εργατικά χέρια και καταναλωτικό κοινό, ενώ ταυτόχρονα τα μεγάλα δημόσια έργα λειτούργησαν επίσης ως μέσο συσσώρευσης πλούτου για την αστική τάξη. Το κεφάλαιο συγκεντρώθηκε σε λίγα χέρια (Δροσόπουλος, Χαρίλαος, Κανελλόπουλος, Μαής, Στρίγκος), ενώ εμφανιζόταν και μια τάξη ραντιέριδων-καπιταλιστών. Αναγνώριζαν στην ΕΤΕ τεράστιο ρόλο στην οικονομική ζωή της Ελλάδας. Για αυτό το λόγο θεωρούταν «περίοδος των πολιτικών και οικονομικών ανωμαλιών, των απότομων διακυμάνσεων της δραχμής και των καθημερινών στρατιωτικών κινήσεων»⁴

Ταυτόχρονα, οι ίδιες ασταθείς οικονομικές συνθήκες δημιουργούσαν τις προϋποθέσεις για την συγκρότηση του προλεταριάτου. Η παράλληλη και ταυτόχρονη πρωταρχική συσσώρευση κεφαλαίου και η συγκέντρωση πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού θεωρούταν ότι όχι μόνο απέτρεψε την κρίση την πρώτη μεταπολεμική περίοδο, αλλά ότι αποτέλεσε τον κατάλληλο συνδυασμό για την ανάπτυξη του βιομηχανικού καπιταλισμού. «Το ανθρώπινο αυτό υλικό υπήρξε και η κυριότερη βάση στην οποία στηρίχτηκε η ανάπτυξη της ελληνικής βιομηχανίας. Μετά την σταθεροποίηση της δραχμής και την εξασφάλιση σταθερότητας πολιτικής κατάστασης, μεγάλες ποσότητες κεφαλαίων που πριν ρίχνονταν κυρίως στο χρηματιστήριο ή στέλνονταν στο Εξωτερικό ρίχνονταν τώρα μέσα στην βιομηχανική παραγωγή». Έτσι, όχι μόνο αντιστρεφόταν η ροή εξόδου των χρηματικών αποθεμάτων προς το εξωτερικό, αλλά «πλάι στο ελληνικό άρχισε και το ξένο κεφάλαιο να εισρέει μέσα στην χώρα μας».⁵ Οι αρχαιομαρξιστές έδειχναν σίγουροι για τη μεγάλη ανάπτυξη του ελληνικού καπιταλισμού και την εκβιομηχάνιση, καθώς «η προπολεμική αγροτική και μικροαστική Ελλάδα απέχτησε σημαντική βιομηχανία και πήρε όψη συγχρονισμένου καπιταλιστικού κράτους». Η άποψη αυτή συνάδει με τις εκτιμήσεις του αρχαιομαρξιστικού Πρώτου Πυρήνα στα 1921 που θεωρούσε την Ελλάδα μπερλιαστική χώρα, ενώ φαίνεται να εκφράζεται από τον αρχαιομαρξισμό ήδη από τα 1927.⁶

---

4 «Η διακήρυξη της Εθνικής Συνδιάσκεψης της Κομμουνιστικής Οργάνωσης των Μπολσεβίκων – Λενινιστών της Ελλάδας (ΚΟΜΛΕΑ), Σεπτεμβρίου 1930,» στο Λ. Καρλιάφτης, *Ίδρυση της ΚΟΜΛΕΑ, τόμος πρώτος*, ό.π., σ. 41

5 Το ίδιο, σ. 41 – 59.

6 «Ποιός ο ρόλος της οργάνωσης του “Αρχείου”», *Ριζοσπάστης*, 20/4/1927.

Ταυτόσημες, απόψεις με τον αρχειομαρξισμό όμως παρουσιάζει η ομάδα *Σπάρτακος*, καθώς στα 1928 παρατηρούσε για την περίοδο 1923-1928 «ανάπτυξη και σχετική σταθεροποίηση ... εις βάρος των εργαζομένων»⁷, ενώ στα 1930 διέβλεπαν την αντικατάσταση της περιόδου «ορμητικής αναπτύξεως» «από μια νέα περίοδο κρίσεων» άμεση σχετισμένη με την «σημερινή παγκόσμια κρίση του καπιταλισμού».⁸ Βέβαια, ο Πουλιόπουλος δε θα αποδεχτεί ποτέ αυτήν την ταυτότητα απόψεων και μάλιστα θα ειρωνευτεί τον αρχειομαρξισμό για τις θέσεις του περί «ορμητικής ανάπτυξης του ελληνικού βιομηχανικού καπιταλισμού» υπονοώντας ότι συνεχίζει να υποστηρίζει αυτήν την άποψη για την περίοδο του 1930 διαστρεβλώνοντας με αυτόν τον τρόπο την ανάλυση των αρχειομαρξιστών για την κρίση.⁹ Για τους σπαρτακιστές¹⁰ αυτή ακριβώς η σταθεροποίηση αποτέλεσε το αίτιο της βιομηχανικής κρίσης κατηγορώντας τους αρχειομαρξιστές πως αγνοούν «ότι η εισροή των κεφαλαίων από το χρηματιστήριο στη βιομηχανία έγινε ακριβώς πριν από τη σταθεροποίηση και κατά την περίοδο των ανωμαλιών των διακυμάνσεων και των κινημάτων» και ταυτόχρονα τους κατηγορούσε για «δεξιό Μπραντλεριανό ομορτισμό».

Η ανάλυση αυτή του αρχειομαρξισμού ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με τις αποφάσεις του Τρίτου Τακτικού και του Τέταρτου Συνεδρίου του ΚΚΕ στα οποία η Ελλάδα χαρακτηριζόταν ως «χώρα αγροτική, καθυστερημένη, με φεουδαρχικά υπολείμματα ημιαποικιακή, της οποίας η εθνική οικονομία εξαρτιέται στενά απ' το αγγλοαμερικανικό χρηματιστικό κεφάλαιο».¹¹ Το ΚΚΕ εκείνη την περίοδο, ενώ παραδεχόταν μια «σχετική σταθεροποίηση της εθνικής οικονομίας της χώρας, που παρατηρείται στην τελευταία περίοδο (1924 – 1928)», κατέληγε όμως, ότι τελικά αυτή «δε σημαίνει διόλου έξοδο απ' τη μεταπολεμική κρίση και είσοδο σε περίοδο “οργανικής ανάπτυξης”».¹² Οι εκτιμήσεις του κατέληγαν στη θεωρία για την τρίτη και τελευταία

7 «Οικονομική και πολιτική κατάσταση. Θέσεις της αντιπολίτευσης του ΚΚΕ», περ. *Σπάρτακος*, τ.1, Γενάρης 1928.

8 «Οικονομική κατάσταση. Θέσεις της Κομμουνιστικής Αντιπολίτευσης, (ομάδα *Σπάρτακος*)», περ. *Σπάρτακος*, τ.6, Δεκέμβρης 1930.

9 Πουλιόπουλος Π., "Κομμουνισμός και Αρχειομαρξισμός II", περ. *Σπάρτακος*, τ.7, Γενάρης 1931.

10 «Ανακοίνωση της κομμουνιστικής αντιπολίτευσης (ομάδας “*Σπάρτακος*”) πάνω στο ζήτημα των Αρχειομαρξιστών», περ. *Σπάρτακος*, 4-5, Οκτώβριος-Νοέμβριος 1930.

11 «Απόφαση επί της οικονομικής και πολιτικής κατάστασης της χώρας», Το ΚΚΕ, *Επίσημα Κείμενα*, τ. Β, ό.π., σ. 571.

12 «Απόφαση επί της οικονομικής και πολιτικής κατάστασης της χώρας», ΚΚΕ, *Επίσημα Κείμενα*, τ. Β (1925-1928), Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα:1974, σ. 573.

περίοδο του καπιταλισμού, στην οποία ο αρχαιομαρξισμός θα αντιπαρατεθεί με δριμύ τρόπο.

Όμως η ΚΟΜΛΕΑ θα αναγνωρίσει καθαρά ότι η Ελλάδα «παρουσιάζει την όψη μιας αποικιακής χώρας», καθώς εξαιτίας της "οικτράς" οικονομικής κατάστασης των οικονομικών και των χρεών της βρίσκεται σε άμεση εξάρτηση από τα μεγάλα ιμπεριαλιστικά κράτη. Συγκεκριμένα, το ξένο κεφάλαιο το οποίο εισέδουσε «στους κυριότερους κλάδους ζωής, κίνησης και παραγωγής της χώρας, εν συνεργασία με το μεγάλο ελληνικό τραπεζικό κεφάλαιο, δημιουργεί συνθήκες υποδούλωσης και αφόρητης εκμετάλλευσης των εργαζομένων στρωμάτων της χώρας μας». Αν και φαινομενικά η άποψη αυτή δείχνει αντιφατική σε σχέση με την προηγούμενη άποψη για τον ρόλο της Ελλάδας στην πραγματικότητα δεν είναι. Πρώτον, γιατί ο αρχαιομαρξισμός κατανοεί την «υποδούλωση» της χώρας στο ξένο κεφάλαιο όχι ως «εθνική υποδούλωση», αλλά ως «υποδούλωση» και «εκμετάλλευση» των «εργαζόμενων στρωμάτων» ή γενικότερα του «πληθυσμού» από τη «συμμαχία» ελληνικού και ξένου τραπεζικού κεφαλαίου. Δεύτερον, γιατί γενικά η παραδοσιακή «λενινιστική» ανάλυση αντιλαμβανόταν τον ιμπεριαλισμό σαν μια αλυσίδα με κρίκους. Τους τελευταίους κρίκους καταλαμβάνουν χώρες που είναι οι ίδιες μεν ιμπεριαλιστικές, αλλά ταυτόχρονα δε και εξαρτώμενες από ισχυρότερα ιμπεριαλιστικά κράτη.¹³

Η οικονομική και κοινωνική κρίση (1930-1932): ο κεντρικός ρόλος της αγροτικής παραγωγής

Στα 1930 όμως – και ακόμη περισσότερο στα 1931-2 – οι αρχαιομαρξιστές αναγνώριζαν πως η εποχή της ορμητικής ανάπτυξης έχει παρέλθει, καθώς η μεγάλη οικονομική κρίση μαστίζει σχεδόν όλες τις χώρες θίγοντας πρωτίστως τους εργάτες και όλα τα καταπιεζόμενα στρώματα. Ιδιαίτερα έδιναν έμφαση στο κύμα ανεργίας καθώς προκαλούσε απόγνωση σε εκατομμύρια εργάτες υποβιβάζοντας το επίπεδο ζωής τους.¹⁴ Σύμφωνα με τους αρχαιομαρξιστές μπορεί η κρίση να «χτυπάει» το βιομηχανικό, εμπορικό, τραπεζικό κεφάλαιο, αλλά «το ελληνικό προλεταριάτο, τα φτωχά αγροτικά

---

¹³ «Η διακήρυξη της Εθνικής Συνδιάσκεψης της Κομμουνιστικής Οργάνωσης των Μπολσεβίκων – Λενινιστών της Ελλάδας (ΚΟΜΛΕΑ), Σεπτέμβρης 1930», ό.π., σ. 41.

¹⁴ Το ίδιο, σ. 41.

στρώματα κι' όλα τα εκμεταλλευόμενα στρώματα της πόλης και του χωριού υφίστανται σε τελευταία ανάλυση όλες τις συνέπειες της κρίσης», αν και η ζωή των «ελλήνων εργατών, υπαλλήλων και φτωχών εργατών» ήταν «φρικτή» πολύ πριν την κρίση. Στα 1932 οι αρχειομαρξιστές έβλεπαν τον «χτυπημένο» από την κρίση ελληνικό καπιταλισμό να αδυνατεί να βρει διέξοδο οδηγώντας τη χώρα προς μια χρεωκοπία. Η ίδια η πολιτική ηγεσία του κράτους αδιαφορούσε για τα θύματα της κρίσης και τους ανέργους, καθώς οι ίδιοι οι πολιτικοί δεν ήταν παρά «καταχραστές υπουργοί, δήμαρχοι, ανώτεροι υπάλληλοι» οι οποίοι «λυμαίνονται ατιμώρητοι τα ταμεία του κράτους», ενώ παράλληλα ξοδεύουν εκατομμύρια για στρατιωτικούς εξοπλισμούς. Μέσα σε αυτές τις άθλιες συνθήκες «καμία προστασία και κοινωνική ασφάλεια δεν παρέχεται.» Ο μόνος τρόπος επίλυσης της κρίσης που προωθούσε η ελληνική αστική τάξη ήταν η «γενική επίθεση εναντίον» των εργαζομένων με μόνο μέσο «την πιο ωμή και άγρια βία». Η καταστολή της κυβέρνησης Βενιζέλου, με φιλελεύθερο και συνταγματικό πρόσωπο, καταπατούσε τους ίδιους νόμους του αστικού κράτους, καθώς διαλύονταν οι εργατικές ενώσεις και η αιματηρή βία έπνιγε τις εργατικές συγκεντρώσεις. «Το ιδιώνυμο οργιάζει. Οι φυλακές και τα νησιά της εξορίας είναι γεμάτα από επαναστάτες εργάτες» τονίζει το κείμενο.¹⁵

Έχει μια σημασία να σημειωθεί το ιδιαίτερο βάρος που αποδίδει η ΚΟΜΛΕΑ στον αγροτικό τομέα της παραγωγής. Στο «Σχέδιο Πλατφόρμας» του 1931 αναφέρονται στη δημιουργία της μικρής ιδιοκτησίας στην αγροτική παραγωγή και περιγράφουν ανά περιφέρεια την καλλιέργεια των βασικών παραγόμενων προϊόντων (καπνός, κρασί, σταφίδα, ελιά, λάδι). Οι αρχειομαρξιστές χαρακτήριζαν την «γεωργική παραγωγή» ως εμπορευματική, δηλαδή καπιταλιστική και όχι φεουδαρχική, και θεωρούσαν τους αγρότες άμεσα εξαρτώμενους και υποταγμένους στους εμπόρους, ενώ ταυτόχρονα υπόκειντο στην τρομοκρατία του χωροφύλακα με αποτέλεσμα να οδηγούνται στην προλεταριοποίηση. Η γεωργική κρίση μείωσε την αγοραστική ικανότητα του ελληνικού κοινού μεταφέροντας την κρίση και στην ελληνική οικονομία, ενώ παράλληλα υπέστη κρίση και η διεθνής οικονομία. Το οικονομικό αυτό παράδειγμα στηριζόταν στις αναλύσεις τους για το καπνικό ζήτημα καθώς θεωρούσαν τον καπνό κεντρικό ζήτημα για την ελληνική οικονομία, τους αγρότες και τους καπνεργάτες, ιδιαίτερα των περιοχών της

---

¹⁵ «Προκήρυξη του Α' Εθνικού Συμβουλίου της ΚΟΜΛΕΑ, Ελληνικού Τμήματος της ΔΑΑ, Προς τους κομμουνιστές, την εργατική τάξη και τους καταπιεζόμενους», περ. *Λαυός*, τ. 3, Μάρτιος, 1932, σ. 10.

Ανατολικής Μακεδονίας και Δυτικής Θράκης. Συγκεκριμένα, πίστευαν πως η καπνοβιομηχανία, το καπνεμπόριο και η καπνοπαραγωγή «βρίσκονται μεταξύ τους σε στενή συνάφεια» με συνέπεια η άνθηση ή η κρίση να «έχει αντίκτυπο ανάλογο πάνω σ' όλα τα επαγγέλματα». Με λίγα λόγια, θεωρούσαν ότι η κρίση αγγίζει τη βιομηχανία και γενικά την ελληνική οικονομία ως συνέπεια της αγροτικής κρίσης.¹⁶

Η βαρύτητα όμως του κλάδου συνδεόταν και με το ειδικό βάρος των ίδιων των καπνεργατών στο ελληνικό εργατικό κίνημα «καθώς η οικονομική κατάσταση των καπνεργατών, η επαγγελματική τους συνείδηση, οι αγώνες τους, το ηθικό τους, γενικά επιδρούν πάνω στην εν γένει κατάσταση κάθε κλάδου εργατικού». Η παραγωγή καπνού εμφανίστηκε μετά τον πόλεμο να έχει μεγάλη ζήτηση με αποτέλεσμα να «πέσουν πολλά κεφάλαια» καθώς υπήρχε «υποπαραγωγή», ενώ η επεξεργασία απαιτούσε ειδικευμένη εργασία. Σταδιακά η παραγωγή ξεπέρασε τη ζήτηση, οξύνθηκε ο ανταγωνισμός και εμφανίστηκαν τα πρώτα σημάδια της κρίσης. Επακόλουθο αυτής τη πορείας ήταν η απλοποίηση της επεξεργασίας του καπνού μέσω του συστήματος «τόγκας» στερώντας εργασία από τους ειδικευμένους εργάτες και μεταφέροντας την κρίση στην εργατική τάξη. Το έτος 1929 ήταν η χρονιά κορύφωσης της κρίσης και επικράτησης της απλοποιημένης επεξεργασίας. Οι ανεξάρτητοι παραγωγοί χρεοκοπούσαν και το καπνεμπόριο συγκεντρώνεται σε λίγα χέρια αποκτώντας μονοπωλιακά χαρακτηριστικά και εντείνοντας την κρίση, αφού ένα τεράστιο απόθεμα παραμένει απούλητο στις αποθήκες. Ως εκ τούτου, ο συνδυασμός υπερπαραγωγής, υποκατανάλωσης, ανταγωνισμού με συνέπεια τη συγκεντροποίηση και την απλούστευση αλληλεπιδρούσαν στην οικονομική εξαθλίωση καπνοπαραγωγών και καπνεργατών καθιστώντας πιο φανερή την κρίση.¹⁷

Πόλεμος, καπιταλιστική ανάπτυξη και κρίση: οι προϋποθέσεις της καταστροφής των μικροαστικών στρωμάτων

Η ανάπτυξη και η επικράτηση του βιομηχανικού καπιταλισμού είχε ως προϋπόθεση

---

16 «Έκθεση της Περιφερειακής Επιτροπής της Ανατολικής Μακεδονίας και Δυτικής Θράκης της Οργάνωσης Μπολσεβίκων Λενινιστών (Αρχειομαρξιστών) πάνω στην κατάσταση της περιφέρειας. Α' Το Καπνικό Ζήτημα», περ. *Δαυλός*, τ. 1., Αύγουστος 1931.

17 Το ίδιο.

και συνέπεια την «καταστροφή». Η έννοια της «καταστροφής» καταλαμβάνει κεντρικό ρόλο στην σύλληψη του κοινωνικού ζητήματος στην αρχειομαρξιστική ανάλυση. Συγκεκριμένα, θεωρούσαν ότι από τη μία η ανάπτυξη της βιομηχανίας βασίστηκε στο πλεόνασμα εργατικών χεριών που προέκυψε «απ' τα στρώματα των προσφύγων και των καταστρεφόμενων χωρικών και μικροαστών» καθώς «οι χρεωκοπίες μικροεπιχειρήσεων έγιναν καθημερινό φαινόμενο». Όλοι αυτοί μαζί «δημιουργούσαν τις πρώτες μάζες των ανέργων που συγκεντρώνονταν στις πόλεις ζητώντας δουλειά», ενώ δίπλα τους «προστέθηκαν οι πρόσφυγες και μεγάλο μέρος των στρατιωτών που απολύονταν». Η καταστροφή αυτή των «μεσαιών στρωμάτων» είχε πολλές πλευρές. Προσθέτει στο στρατό των ανέργων καθημερινά νέες δυνάμεις τις οποίες εξαθλιώνει όχι μόνο οικονομικά, αλλά και κοινωνικά, ηθικά, πολιτισμικά και βιολογικά, καθώς ωθούνται «στην αλητεία και στην διαφθορά», «τη σωματεμπορία», στις «κοινωνικές αρρώστιες», που «πλάι στη φυματίωση», δηλαδή στις βιολογικές αρρώστιες, «αποδεκατίζουν τον πληθυσμό». Οι αρχειομαρξιστές έβλεπαν λοιπόν ότι πριν από τον πόλεμο και την αστάθεια που αυτός επέφερε υπήρχε ένας σχετικά μεγάλος τομέας μικρής παραγωγής και χειροτεχνίας, ο οποίος «καταστρέφεται» σταθερά.

Μια άλλη «καταστροφή» δίπλα σε αυτήν των «μικρομεσαιών» της πόλης ήταν εκείνη της υπαίθρου, των «μεγάλων αγροτικών στρωμάτων» προκαλώντας αγροτική έξοδο. Για παράδειγμα γίνεται ειδική αναφορά στους καπνοπαραγωγούς οι οποίοι συγκεκριμένα στην περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης συνέβαλλαν στην άνοδο της ανεργίας και τη διαμόρφωση «εφεδρικού στρατού». Ως εκ τούτου, «οι χωριάτες κατά μάζες κατεβαίνουν στα βιομηχανικά κέντρα ζητώντας δουλειά στα εργοστάσια».

Τέλος, μια τρίτη «καταστροφή» ήταν αυτή των ίδιων των εργατικών στρωμάτων που εξαιτίας της κρίσης ωθούνταν στην ανεργία. Μάλιστα, η μορφή υποβάθμισης ενός κομματιού αυτών των ανέργων προσιδιάζει στα χαρακτηριστικά της απαξίωσης των «μεσαιών» στρωμάτων και συγκεκριμένα ανεξάρτητων παραγωγών. Η νέα δομή εργασίας βασιζόταν στην αποειδίκευση ανατρέποντας το ρόλο στην παραγωγή και τα κεκτημένα μιας σειράς ειδικευμένων εργατών. Από την άλλη η μεγάλη κερδοφορία, η εξαιρετικά γρήγορη πρόοδος των επιχειρήσεων και η γενικότερη ανάπτυξη του ελληνικού καπιταλισμού αναγόταν στην αύξηση του ποσοστού αποσπώμενης υπεραξίας

από την συμπίεση των εργατικών ημερομισθίων και τον εκτεταμένο χρόνο εργασίας και «γενικά το κατώτατο επίπεδο ζωής των προλεταρίων της Ελλάδας».

Στην προσέγγιση των αρχειομαρξιστών αναδεικνύεται η αναπόληση μιας σχετικά καλής κοινωνικής κατάστασης για τα μεσαία στρώματα ανεξάρτητων ειδικευμένων παραγωγών και αγροτών, αλλά και για τα ειδικευμένα εργατικά στρώματα που αντανακλούσαν όχι μόνο στο οικονομικό, αλλά και στο πολιτισμικό/ηθικό/αξιακό επίπεδο. Με έναν τρόπο, υπάρχει, θα λέγαμε εμείς, μια «παλιά εργατική βάρδια» με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά εργασίας, με σχετική ή απόλυτη ανεξαρτησία, με μεγαλύτερο έλεγχο στην παραγωγή και στη διαμόρφωση του τελικού προϊόντος. Αυτή η «παλιά εργατική βάρδια» πιέζεται προς τα κάτω, «καταστρέφεται» χάνοντας τα προνόμια ή χάνοντας τη δουλειά από την είσοδο ή τη διεύρυνση μιας «νέας αποειδικευμένης εργατικής βάρδιας». Αυτή η «νέα βάρδια» αποτελείται είτε από πρόσφυγες είτε γενικά από ανέργους που λειτουργούσαν ως «εφεδρικός στρατός» και προέρχονταν από όλα αυτά κατεστραμμένα στρώματα, κυρίως όμως από εκείνα της αγροτικής εξόδου προς τις πόλεις. Στην ανάλυση του αρχειομαρξισμού που εδώ παρουσιάζεται στο σύνολό της απουσιάζει η διάκριση των φύλων.

Ο αρχειομαρξισμός θα σταθεί σταθερός εκφραστής και αρωγός των συμφερόντων αυτών των κοινωνικών κατηγοριών, ιδιαίτερα στον τομέα της χειροτεχνικής μισθωτής εργασίας. Αντίκειται τόσο στην προλεταριοποίησή τους όσο και στην συνολικότερη εξαθλίωσή τους με βάση ακριβώς αυτά τα ηθικοπολιτισμικά κριτήρια που όριζαν μέχρι τότε την έννοια της αξιοπρεπείας και της ανεξαρτησίας. Σε όλες αυτές τις κατηγορίες στρωμάτων, ανεξάρτητων αγροτών ή ειδικευμένων παραγωγών, αλλά και μισθωτών ειδικευμένων, οι ηθικοπολιτισμικά κώδικες είναι κοινοί σε πολύ μεγάλο βαθμό. Συνεπώς, κοινός είναι και ο τρόπος που βιώνεται η «καταστροφή», αλλά και η έκφραση της αντίδρασης σε αυτήν. Οι αντιθέσεις και οι αντιπαραθέσεις εργοδοτών με εργάτες, αλλά και μεταξύ εργατικών παρατάξεων συνθέτουν έναν πλούτο που μπορεί να καταδείξει πολλές πλευρές του κρίσιμου ερωτήματος το οποίο αντιμετώπιζε ο αρχειομαρξιστικός συνδικαλισμός την περίοδο 1926-1934, δηλαδή συντεχνιακός ή βιομηχανικός συνδικαλισμός, και οι συνέπειες αυτού στην καθημερινότητα των κοινωνικών αγώνων και των ιδιαίτερων στοιχείων των διαφόρων εργατικών στρωμάτων. Αρχικά, την περίοδο 1926-1930 αναδεικνύονταν ως οι κύριοι εκφραστές του συντεχνιακού καθαρού

συνδικαλισμού και τοποθετούνταν εχθρικά απέναντι στις βιομηχανικές ενώσεις και την θεωρία περί τρίτης και τελευταίας περιόδου που εισήγαγε κομματικός συνδικαλισμός. Την περίοδο όμως 1931-194 φαίνεται ότι οι αρχαιομαρξιστές ισορροπούν ανάμεσα σε δύο τάσεις. Από τη μία αντιστέκονται στον εκσυγχρονισμό, αλλά από την άλλη παραδέχονται τις αλλαγές και προσπαθούν να προσαρμοστούν μετασχηματίζοντας την δομή και τα αιτήματά τους. Δηλαδή υιοθετούν ανά επάγγελμα τον συντεχνιακό ή βιομηχανικό συνδικαλισμό. Η κύρια όμως οπτική του λόγου τους παραμένει κριτική απέναντι στην εκμηχάνιση και τον εκσυγχρονισμό σε αντίθεση με το ΚΚΕ, το οποίο αναδεικνύεται στον κύριο φορέα του μοντερνισμού.

Ο βενιζελισμός: εκπρόσωπος της μεγαλοαστικής τάξης

Οι αρχαιομαρξιστές αναγνωρίζοντας «ιστορική οικονομική καθυστέρηση» στην Ελλάδα, την θεωρούν αποτέλεσμα της «καταστροφής» που υπέστη η «αστική τάξη» κατά την επανάσταση του 1821, καθώς ο ρόλος της «ανακόπηκε» επιβραδύνοντας την ανάπτυξή της και την πολιτική κυριαρχία της. Με τον όρο «κομματισμός» περιγράφουν την πολιτική περίοδο πριν την άνοδο του Βενιζέλο αναπαράγοντας σε μεγάλο βαθμό τις επικρατούσες προσλήψεις του πολιτικού παρελθόντος για την επικράτηση μιας μισοφεουδαρχικής άρχουσας τάξης, ενώ περιγράφουν με αδρά χρώματα την μορφωτική και πολιτισμική καθυστέρηση του αγροτικού πληθυσμού την αντίστοιχη περίοδο. Και εδώ η τομή δεν συνίσταται τόσο στο 1909, αλλά κυρίως στον πόλεμο, ο οποίος αναδεικνύοντας την αστική τάξη ανέδειξε και τον πολιτικό εκφραστή της, δηλαδή τον βενιζελισμό. Ο "Εθνικός Διχασμός" που είναι ακριβώς μια ιστορία που διεξάγεται μέσα στον πόλεμο θεωρείται μια κοινωνική διαμάχη ανάμεσα στην ανερχόμενη αυτή νέα τάξη και τον πολιτικό φορέα της από τη μία και στην φεουδαρχική τάξη από την άλλη η οποία εκφράστηκε ως αντίδραση με τον αντιβενιζελισμό.

Η ακόλουθη μεταπολεμική οικονομική σταθερότητα επιφέρει την πολιτική σταθεροποίηση της αστικής τάξης, η οικονομική ισχύς αντανάκλα σε πολιτική ισχύ και ένταση της εκμετάλλευσης, με την άμεση κατάληψη όλων των θεσμών του κράτους από την νέα αυτή τάξη και την ενεργοποίησή τους για την επιτυχία των σχεδίων της.¹⁸ Ο

---

¹⁸ «Η διακήρυξη της Εθνικής Συνδιάσκεψης ...», ό.π.

βενιζελισμός κατέχοντας τον ρόλο του εκπροσώπου της μεγαλοαστικής τάξης αποτελεί τον κυριότερο μοχλό επιβολής της σταθεροποίησης. «Παντού η κυβέρνηση Βενιζέλου υπήρξε το όργανο του μεγάλου κεφαλαίου, των μεγάλων τραπεζοβιομηχανικών συγκροτημάτων, λακές του χρηματιστικού κεφαλαίου και των ιμπεριαλιστικών κρατών.»¹⁹ Από τις τάξεις όλων αυτών προέκυψαν «τα κυριώτερα στελέχη του, καθώς και μια μερίδα αξιωματικών που ενσάρκωνε τις κατακτητικές βλέψεις της νεαρής αστικής τάξης». Ο βενιζελισμός αναλαμβάνει να διαμορφώσει τους όρους κοινωνικής ειρήνης, δηλαδή της παγίωσης της «εκμετάλλευσης» μέσω των κοινωνικών ασφαλίσεων στο εσωτερικό, και της πολιτικής ειρήνης στο εξωτερικό για την εύρυθμη λειτουργία και το άνοιγμα των αγορών. Συγκεκριμένα, ο Βενιζέλος και το Κόμμα Φιλελευθέρων επιδίωξαν στον αγώνα του εναντίον των «μισοφεουδαρχικών καταλοίπων» να προσεταιριστούν την εργατική τάξη. Συνεπώς, παρότι παρουσιάστηκε ως «σοσιαλιστής», «δημιούργησε τους απεχθέστερους όρους εκμετάλλευσης του εργαζόμενου πληθυσμού και υποδουλώσεώς του στην κεφαλαιοκρατική ολιγαρχία της χώρας μας».²⁰ Ως εκ τούτου, κατασταλτική πολιτική και πολιτική ενσωμάτωσης βαδίζουν μαζί για να μονιμοποιήσουν την εκμετάλλευση και την εξάρτηση των εργατών και φτωχών από το βιομηχανικό/τραπεζικό σύμπλεγμα.

Συγκεκριμένα, ο βενιζελισμός από τη μία λαμβάνει «διάφορα νομοθετικά μέτρα» και εφαρμόζει «άγρια τρομοκρατία» στο εργατικό κίνημα ώστε να παρεμποδίσει τη «διαφωτιστική εργασία» και τη «συνειδητοποίηση» που έχει ως σκοπό την «αποτίναξη της δυσβάσταχτης αυτής εκμετάλλευσης».²¹ Κάθε απεργία, ακόμη και η πιο ασήμαντη, θεωρείται «έγκλημα κατά του κράτους» ψηφίζοντας το «ιδιώνυμο» και κάθε «πραγματικό επαναστατικό στοιχείο» κυνηγιέται «αλύπητα». Για να πραγματώσει αυτούς τους σκοπούς η βενιζελική κυβέρνηση οργανώνει τους κατασταλτικούς μηχανισμούς βίας την Αστυνομία Πόλεων, την Χωροφυλακή, «καλοπληρώνει» τους αξιωματικούς και ανοίγει νέες φυλακές, εξοπλίζει και αναδιοργανώνει τον Στρατό, την Αεροπορία, τον Στόλο. Όλα αυτά τα μέσα αφορούν και τον «εσωτερικό εχθρό», αλλά και τον «εξωτερικό εχθρό» για την επέκταση των ορίων της χώρας όταν θα το απαιτήσουν οι ιμπεριαλιστές ή

---

19 Το ίδιο.

20 «Η πολιτική κατάσταση, Σχέδιο Πλατφόρμας της ΚΟΜΛΕΑ (Αριστερή αντιπολίτευση)», περ. *Δαυλός*, τ.2, Γενάρης 1932, σ. 5-9.

21 Το ίδιο.

όταν «θα φαίνονται πολύ στενά.²² Οι οικονομικές συνθήκες επιδεινώνουν όμως τις συνθήκες διαβίωσης και μαζί με την αύξηση της φορολογίας θα δημιουργήσουν «συνθήκες ομαδικής εξέγερσης των καταπιεζόμενων στρωμάτων» και θα καταδείξουν την πολιτική χρεωκοπία όλων αυτών των αστικών κομμάτων.²³

Ταυτόχρονα, ο βενιζελισμός χρησιμοποιεί τη «διαφθορά» για να καθυποτάξει τους «προκατακλυσμαίους εργατικούς ηγέτες». «Προκατακλυσμαίοι» χαρακτηρίζονται όλοι εκείνοι οι εργατικοί ηγέτες που ασχολούνταν με τα εργατικά ζητήματα πριν από τον «κατακλυσμό της κρίσης» και πριν την εφαρμογή της πολιτικής Βενιζέλου. Δόλωμα για αυτόν τον συμβιβασμό ήταν σύμφωνα με την ΚΟΜΛΕΑ η υπόσχεση κοινωνικών ασφαλίσεων και συντάξεων που όμως δεν αφορούσε όλους τους εργάτες, αλλά ακριβώς αυτούς τους εργατικούς ηγέτες και όσους μπορούσαν να εξαγοράζουν και εξασφαλίζοντας έτσι «την καλοπέραση μερικών παρασίτων». Για την εκμετάλλευση των προσφύγων και των χωρικών ο Βενιζέλος ίδρυσε τράπεζες, όπως π.χ. την Αγροτική Τράπεζα, και διάφορους οργανισμούς, όπως π.χ. σταφιδικός, καπνικός κ.α.²⁴ Απουσιάζει όμως σε αυτόν τον μηχανισμό καθυπόταξης ένα σοσιαλιστικό κόμμα στα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Δύσης. Η απουσία αυτή οφείλεται στην έλλειψη ενός διευρυμένου στρώματος «εργατικής αριστοκρατίας» στην Ελλάδα. Τον ρόλο όμως «της αποπλανήσεως των εργατικών, φτωχών και μικροαστικών στρωμάτων ανέλαβαν κόμματα καθ' αυτό αστικά όπως η Δημοκρατική Ένωση» την οποία θεωρούν απλά «αριστερή πτέρυγα του Βενιζελικού Κόμματος». Ταυτόχρονα, βλέπουν την εμφάνιση στον αγροτικό χώρο οργανώσεων κάποιας αυτόνομης πολιτικής κίνησης με «αριστερή φρασεολογία». Δε θεωρούν όμως πως μπορεί να υπάρξει συνέχεια σε αυτά τα κόμματα, καθώς δεν είναι δυνατόν τα αγροτικά κόμματα αυτά να διαδραματίσουν ανεξάρτητο ρόλο γενικά μέσα στο σύγχρονο καπιταλισμό.²⁵

Στην απόφαση όμως του Συνεδρίου η ανάλυση για το βενιζελισμό εξελίσσεται. Ο βενιζελισμός παρουσιάζεται να βρίσκεται σε αδιέξοδο, ενώ η φθορά του από την τετράχρονη διακυβέρνηση της χώρας ωθεί τις «μάζες» να τον εγκαταλείπουν. Οι λαϊκές μάζες φεύγοντας από την επιρροή του Βενιζελισμού «σταματάνε» στο Λαϊκό Κόμμα, το

22 «Η διακήρυξη της Εθνικής Συνδιάσκεψης ΚΟΜΛΕΑ», ό.π.

23 «Η πολιτική κατάσταση, Σχέδιο Πλατφόρμας της ΚΟΜΛΕΑ», ό.π.

24 «Η διακήρυξη της Εθνικής Συνδιάσκεψης ΚΟΜΛΕΑ», ό.π.

25 «Η πολιτική κατάσταση, Σχέδιο Πλατφόρμας της ΚΟΜΛΕΑ», ό.π.

Αγροτικό και το Κομμουνιστικό. Βέβαια, ο βενιζελισμός συνεχίζει να έχει την εμπιστοσύνη του κεφαλαίου, ενώ αυτά τα κόμματα ακόμα δεν τα έχουν καταφέρει. Παρόλα αυτά στα 1932, λίγους μήνες πριν από τις εκλογές, θεωρούν ως πιθανό σενάριο τη συμμαχία Παπαναστασίου-Καφαντάρη-Λαϊκού Κόμματος.²⁶

Το Λαϊκό Κόμμα του Π. Τσαλδάρη: η αποτυχημένη δημοκρατική επανάσταση των μικροαστών μια φάση της επερχόμενης αντικαπιταλιστικής επανάστασης

Για την ΚΟΜΛΕΑ μέχρι το 1932 η ελληνική αστική τάξη αποτελείται από δύο «αντιδραστικά» τμήματα ένα αμιγώς κεφαλαιοκρατικό και ένα μισοφεουδαρχικό. Συγκεκριμένα λοιπόν για το αντιβενιζελικό στρατόπεδο ο αρχειομαρξισμός χρησιμοποιεί μέχρι τα 1932 τον όρο «συντηρητικοί» και «αντιδραστικοί» οι οποίοι ακριβώς εξουδετερώθηκαν μέσα στον «ιμπεριαλιστικό πόλεμο» και μετά την «μικρασιατική καταστροφή». Συγκεκριμένα, το Λαϊκό Κόμμα απέτυχε να κερδίσει την εμπιστοσύνη της μεγαλοαστικής τάξης καθώς εμφανίστηκε στην «πολιτική σκηνή σαν κόμμα της φεουδαρχικής τάξης» υπερασπιζόμενο τους γαιοκτήμονες. Αφού «αμύνθηκε ενάντια στην αστική τάξη κατά τον πιο λυσσώδη τρόπο» περιορίστηκε σε μια τυπική αντιπολίτευση. Βασική αιτία της αποτυχίας του είναι ο αντιδραστικός αυτός χαρακτήρας του, αλλά και η συνταύτιση του με τον μοναρχισμό. Το Λαϊκό Κόμμα εκπροσωπεί τα «υπολείμματα του προκαπιταλιστικού κόσμου και μικροαστικά, ιδίως αγροτικά στρώματα».²⁷ Για αυτό συγκέντρωσε στους κόλπους του «όλα τα αντιδραστικά απ' τις απαιτήσεις της κοινωνικής εξέλιξης στοιχεία», «τα αντιδραστικά στη διάνοηση μυαλά», δηλαδή «τσιφλικάδες, τσορμπατζήδες από τη μία μεριά» και «καθαρευουσιάνους και αντιδραστικούς στη σκέψη από την άλλη».²⁸

Σύντομα, όμως θα αλλάξει τις απόψεις της για την φυσιογνωμία του Λαϊκού Κόμματος. Η συγκρότηση κυβέρνησης Τσαλδάρη τον Νοέμβριο του 1932 με τη συμμετοχή των άλλοτε αυταρχικών δημοκρατικών αξιωματικών Γ. Κονδύλη και Αλέξανδρο Χατζηκυριάκο εξελίσσει την ανάγνωση του «παραδοσιακού

---

26 «Προκήρυξη του Α' Εθνικού Συμβουλίου της ΚΟΜΛΕΑ, Ελληνικού Τμήματος της ΔΑΑ, Προς τους κομμουνιστές, την εργατική τάξη και τους καταπιεζόμενους», περ. *Λαυός*, τ. 3, Μάρτιος, 1932, σ. 14.

27 «Η πολιτική κατάσταση, Σχέδιο Πλατφόρμας της ΚΟΜΛΕΑ», ό.π.

28 Ζεφός Φ., «Το Λαϊκό Κόμμα και η σημερινή κατάσταση», *Πάλη των Τάξεων*, 8/4/1933.

αντιβενιζελισμού» από τους αρχειομαρξιστές. Συγκεκριμένα το Λαϊκό Κόμμα χαρακτηρίζεται ως «ένα κόμμα με σύνθεση κυρίως μικροαστική». Δηλαδή «συγκεντρώνει την εμπιστοσύνη κυρίως καθυστερημένων μικροαστικών στρωμάτων και μεσαίων αγροτών των οποίων τα συμφέροντα ως ένα βαθμό έρχονται σ' αντίθεση με τα συμφέροντα του μεγάλου κεφαλαίου». Το γεγονός ότι «οι αρχηγοί του είναι ή μικροαστοί ή υπολείμματα της παλιάς αριστοκρατίας, παλιοί τσελγκάδες κι' εκατομμυριούχοι από κληρονομιά» του προσδίδει διαφορετική αστική φυσιογνωμία καθώς του επιτρέπει να εμφανίζεται «σαν κόμμα που πολεμά την σημερινή οικονομική ολιγαρχία». Για αυτό το λόγο η ανάληψη της διακυβέρνησης από τον Τσαλδάρη προκαλεί «θλίψη» στην «πιο συνειδητή μερίδα του μεγάλου κεφαλαίου».²⁹

Η μετατόπιση αυτή όμως στην οπτική της ΚΟΜΛΕΑ για το Λαϊκό Κόμμα δεν ανατρέπει την βασική εικόνα για τον ρόλο ενός αστικού κόμματος. Δηλαδή η άνοδος των Λαϊκών στην εξουσία δε σημαίνει για τους αρχειομαρξιστές πως θα εξυπηρετήσει τα συμφέροντα των εργατών και των αγροτών, αλλά το αντίθετο. Επειδή όμως «η αστική τάξη απαιτεί ριζικότερα μέτρα», βάζει πλάι στον Τσαλδάρη τον Κονδύλη, άνθρωπο της “πυγμής”, ώστε να μπορεί να εφαρμόσει την αναγκαία καταστολή. Συνεπώς η παραμονή της στην εξουσία θα εξαρτηθεί «απ' την ικανότητά της – όχι απ' την θέλησή της, γιατί αυτή δεν λείπει – να εκπληρώσει το έργο αυτό», εξάλλου ο «Βενιζέλος караδοκεί» παραμένοντας «στην ουσία κύριος της κατάστασης». Όμως αντιλαμβάνεται κάτι θετικό σε αυτήν την διαδικασία, «θα διαλυθούν οι ελπίδες από τις καθυστερημένες μάζες που στήριζαν τις ελπίδες τους στο Λαϊκό Κόμμα».³⁰

Σε πλήρη αντίθεση βέβαια κινούνται οι αναλύσεις ΚΚΕ και Σπάρτακου για το Λαϊκό Κόμμα. Ο *Σπάρτακος* αναφέρεται στο αντιβενιζελικό κόμμα ως «μοναρχικό». Αν και θεωρεί υπεύθυνο το ΚΚΕ για την εκλογική του άνοδο, κριτική που τον φέρνει πλησίον της αρχειομαρξιστικής ανάλυσης αφού έμμεσα παραδέχεται την ύπαρξη ενός κοινού εκλογικού παρανομαστή, διαχωρίζεται ρητά από αυτήν. Διαφωνεί με τον ορισμό

29 «Η νέα κυβέρνηση», *Πάλη των Τάξεων*, 7/11/1932. «Πολιτικές ζυμώσεις», *Πάλη των Τάξεων*, 10/11/1932. Πρόβλημα χαρακτηρισμού της κυβέρνησης Τσαλδάρη έχει από τη μεριά του το ΚΚΕ, καθώς η «δημοκρατική εναλλαγή» αποδεικνύει ότι ο Βενιζέλος δεν είχε εγκαθιδρύσει «φασιστικό καθεστώς». Η *Πάλη των Τάξεων* ειρωνεύεται και προκαλεί τον Ζαχαριάδη και τους Κούτβηδες να χαρακτηρίσουν την Λαϊκή κυβέρνηση: «εάν ο Βενιζέλος ήταν φασίστας, ο Τσαλδάρης τι είναι, φασίστας ή μεταφασίστας;». «Μερικές απορίες», *Πάλη των Τάξεων*, 29/11/1932.

30 «Η νέα κυβέρνηση», *Πάλη των Τάξεων*, 7/11/1932. «Πολιτικές ζυμώσεις», *Πάλη των Τάξεων*, 10/11/1932.

«μικροαστικό» και χαρακτηρίζει το «μοναρχικό» κόμμα «σαν ένα από τα πιο καθυστερημένα και τα πιο αντιδραστικά κόμματα της ελληνικής μπουρζουαζίας. Θεωρεί ότι «κινείται στο ιδεολογικό έδαφος της παλιάς αριστοκρατίας και αποτελεί το κόμμα της μοναρχικής αντιπολίτευσης». Μάλιστα, ειρωνεύεται τους αρχαιομαρξιστές γιατί αποτυγχάνουν να δώσουν μια σωστή ανάλυση και «νοθεύουν τις επαναστατικές αρχές με δήθεν μαρξικές παρατηρήσεις» τις οποίες χαρακτηρίζει «εξωταξικές αρχαιομαρξιστικές περιπατητικές φιλοσοφίες». Θεωρούν ότι τερμάτισε την «παλιά σταδιοδρομία» του με έναν συμβιβασμό. Ωστόσο «δεν περιορισθήκανε σε μια αντικατάσταση του στέμματος με το δημοκρατικό σκούφο», αλλά «προσχωρήσανε στην ηγεσία της εκστρατείας εναντίον του προλεταριάτου». Δηλαδή «εμφανίζεται όπως είναι, μια ισχυρή φράζια του ελληνικού καπιταλισμού, κόμμα της αστικής τάξης, κόμμα των βιομηχάνων και των τραπεζιτών». ³¹

Αντίστοιχα το ΚΚΕ με άρθρο του Κ (Ζαχαριάδη) ειρωνεύεται την καινούρια θέση που «ξεφουρνάει» ο αρχαιομαρξισμός ότι υπάρχει μόνο ένα κεφαλαιοκρατικό κόμμα και όλα τα άλλα, Τσαλδάρης, Καφαντάρης, Παπαναστασίου, είναι μικροαστικά. Υπενθυμίζει πως το Λαϊκό κόμμα πήγε στο Σαγγάριο, ότι έχει σύμβουλο τον Μάξιμο και υποψηφίους τους Ευλάμπιο και Πεσμαζόγλου. Αντίστοιχα, το Καφανταρικό έχει τους Διομήδη και Παπαστράτο. Θεωρεί πως την ώρα που το κόμμα του Βενιζέλου διαρρέει, σπέρνει τη σύγχυση για την φυσιογνωμία της αντιπολίτευσης ενισχύοντάς την με αποτέλεσμα να βοηθά το έργο της αντίδρασης και να ξεχνώνει τον οχετό της αντεπανάστασης. Η αντιπαράθεση του Ζαχαριάδη με τις θέσεις του αρχαιομαρξισμού είναι διαρκής σε μια ατελείωτη σειρά άρθρων προσπαθώντας συνεχώς να αποδομεί την επιχειρηματολογία του και να αποκαλύπτει τις προδοσίες του. ³²

Στις 6 Μαρτίου 1933 την επομένη των εκλογών, έλαβε χώρα το πραξικόπημα του Πλαστήρα το οποίο ανατράπηκε με την παρέμβαση του λαού της Αθήνας με επικεφαλής τον Τσαλδάρη. Ο Τσαλδάρης μίλησε στο συγκεντρωμένο λαό καλώντας σε ψυχραιμία και διάλυση. Το απόγευμα όμως το πλήθος έφτασε τις 100.000. Τελικά, δημιουργήθηκε μια «προσωρινή κυβέρνηση» με πρωθυπουργό τον στρατηγό Οθωναίο η οποία έγινε

31 «Όχι στην ουρά των γεγονότων», *Σπάρτακος*, 1/12/1932. «Α' Εθνική Συνδιάσκεψη της Αντιπολίτευσης του ΚΚΕ, θέσεις και αποφάσεις», *Σπάρτακος*, 15/11/1932.

32 «Με ποιους ο αρχαιοφασισμός κάνει ενιαίο μέτωπο», *Ριζοσπάστης*, 22/9/1932. «Ο αρχαιοφασισμός γυμνός (συνέχεια χωρίς τέλος)», *Ριζοσπάστης*, 27,28/9/1932.

αποδεκτή από το Λαϊκό Κόμμα. Η *Πάλη των Τάξεων* παρουσιάζει την εξέλιξη αυτή ως «φαινομενική υποχώρηση της κεφαλαιοκρατίας» με την οποία συμβιβάστηκαν και συνθηκολόγησαν οι μικροαστοί του Λαϊκού Κόμματος επειδή τους τρόμαξε η «έκταση της εξέγερσης».³³ Ωστόσο η *Πάλη των Τάξεων* πανηγυρίζει τη νίκη της «λαϊκής εξέγερσης» η οποία χαρακτηρίζεται ως «η πρώτη πράξη της δημοκρατικής επανάστασης» και «εκδήλωση επαναστατική των λαϊκών μαζών κατά της κεφαλαιοκρατίας».³⁴ Συγκεκριμένα θεωρούν πως το Λαϊκό Κόμμα στερήθηκε των κοινωνικών του ερεισμάτων, αφού το μεγάλο κεφάλαιο εξαφάνισε τη φεουδαρχική τάξη και ως εκ τούτου ο αντιβενιζελισμός έχασε τον παλιό κοινωνικό προορισμό του. Κάνοντας όμως μια "μικροαστική κριτική στην πολιτική του μεγάλου καπιταλιστικού κόμματος", διεξάγοντας "μια δημοκοπική πολιτική κατά του ιμπεριαλιστικού πολέμου, δημοκοπική γιατί δεν ήξερε για συμφέρον τίνος την ζητάει και γιατί δεν επρόκειτο να την εφαρμόσει" και με την απουσία "συγκεκριμένου κοινωνικού σκοπού" μετατράπηκε σε κόμμα πολιτικής δημαγωγίας, σε Κόμμα "μικροαστικό".

Στο σημείο αυτό παρουσιάζει ενδιαφέρον ο ορισμός του μικροαστικού κόμματος. Συγκεκριμένα, ορίζουν το μικροαστικό Κόμμα ως ένα Κόμμα το οποίο "η μικροαστική του υπόσταση καθορίζεται απ' την έλλειψη κεντρικής κατευθυντήριας γραμμής της διοίκησης του κόμματος συνδυασμένης με μεγάλη κοινωνική βάση επιτεχθείσα με δημαγωγία". Το Λαϊκό Κόμμα, αποκτά τον χαρακτήρα και τον ρόλο του "μικροαστικού κόμματος" εξαιτίας πολύ συγκεκριμένων συνθηκών της ελληνικής κοινωνίας. Ο πρώτος είναι η έλλειψη στην Ελλάδα ελληνικής σοσιαλδημοκρατίας, και ο δεύτερος η λανθασμένη "από την εποχή της γέννησής του" πολιτική της "διοίκησης του ΚΚΕ". Ιδιαίτερο στοιχείο ενός μικροαστικού κόμματος είναι η διάθεσή του "να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της μεγαλοαστικής τάξης, αλλά δεν μπορεί να το κάνει γιατί δεν έχει τις ικανότητες". Γενικά πάντως το "μικροαστικό" κόμμα λειτουργεί ως εφεδρεία της αστικής τάξης.³⁵

Οι αρχειομαρξιστές έχουν την αίσθηση λοιπόν ότι απευθύνονται στην ίδια πολιτική δεξαμενή με τους Λαϊκούς, ότι βρίσκονται από την ίδια μεριά. Η Απόφαση του ΠΓ της

---

33 «Στους δρόμους», *Πάλη των Τάξεων*, 8/3/1933.

34 «Η λαϊκή εξέγερση», *Πάλη των Τάξεων*, 8/3/1933.

35 Ζεφός Φ., «Το Λαϊκό Κόμμα και η σημερινή κατάσταση», *Πάλη των Τάξεων*, 8/4/1933.

ΚΟΜΛΕΑ εξηγεί τη νίκη του Λαϊκού Κόμματος με το επιχειρημα ότι "οι μάζες ελπίζουν απ' αυτό την επαναφορά των ελευθεριών που είχε τσαλαπατήσει ο βενιζελισμός" και προσδοκούν ότι η θα καλυτερεύσει η ζωή τους "που έχει γίνει ανυπόφορη από την κρίση όσο και από την προοδεύουσα εκβιομηχάνιση". Το τελευταίο αυτό στοιχείο της ανάλυσης παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, καθώς υπονοείται ως αιτία των δεινών γενικά η εκβιομηχάνιση και ο εκσυγχρονισμός.³⁶ Σε άλλο άρθρο εξηγούν ότι η παγκόσμια κρίση, αλλά και η μόνιμη ελληνική κρίση απέδειξε "στα μεγάλα στρώματα" τον "εκμεταλλευτικό-παρασιτικό χαρακτήρα της κεφαλαιοκρατίας και του σπουδαιότερου κόμματός της".³⁷ Απέναντι σε αυτά τα φαινόμενα ο αντιβενιζελισμός παρουσίασε ένα πρόγραμμα το οποίο έχει ως στόχο "να αναστηλώσει την ηθική τάξη, να φυσήξει ζωή στις προ πολλού πεθαμένες αξίες της ηθικής, της θρησκείας, της οικογένειας". Πολύ συγκεκριμένα, οι αρχαιομαρξιστές βλέπουν να ενυπάρχουν σε αυτό το πρόγραμμα "λαϊκοί πόθοι και επιδιώξεις βαθιά αντικεφαλαιοκρατικοί" οι οποίοι όμως βρίσκονται σε αντίφαση με το αντιδραστικό πρόγραμμα "της διευθύνουσας πτέρυγας του Λαϊκού Κόμματος".³⁸ Πρόκειται όμως σε κάθε περίπτωση για μία "εξαιρετικά μικροαστικώς αντικεφαλαιοκρατική δημοκοπία".³⁹

Η κριτική στον Τσαλδάρη για την «αδυναμία» του, την «αναποφασιστικότητά» του και τέλος την «προδοσία» του γίνεται από την πλευρά των επιδιώξεων του εξεγερμένου πλήθους. Σύμφωνα με τους αρχαιομαρξιστές σε αυτήν τη μάχη προσχώρησαν εργάτες που δεν είχαν σχέση με τον κομμουνισμό. Συνεπώς, η πορεία όμως των Λαϊκών ηγετών «προς την κεφαλαιοκρατία» θα οδηγήσει τις «φτωχές μάζες» προς τα αριστερά. Καθήκον των κομμουνιστών είναι να μπουν επικεφαλής και να καταδείξουν την προδοσία που ετοιμάζουν οι ηγέτες. Το πιο σημαντικό όμως είναι ο χαρακτηρισμός της νέας περιόδου διακυβέρνησης των Λαϊκών ως «κερενσκιάδα» καθώς υποδεικνύει την εικόνα της οργάνωσης για τον ριζοσπαστικό χαρακτήρα του αντιβενιζελισμού.⁴⁰

Ρητά λοιπόν θεωρούν ότι από τους κόλπους του αντιβενιζελισμού μαζί με δυνάμεις

---

36 «Απόφαση του ΠΓ της ΚΕ της ΚΟΜΛΕΑ, ΕΤΔΑΑ, πάνω στη διαμορφούμενη κατάσταση μετά τις εκλογές της 5ης και τα επαναστατικά γεγονότα της 6ης Μαρτίου», *Πάλη των Τάξεων*, 14/3/1933.

37 Ζεφός Φ., «Το Λαϊκό Κόμμα και η σημερινή κατάσταση», *Πάλη των Τάξεων*, 8/4/1933.

38 «Απόφαση του ΠΓ της ΚΕ της ΚΟΜΛΕΑ, ΕΤΔΑΑ, πάνω στη διαμορφούμενη κατάσταση μετά τις εκλογές της 5ης και τα επαναστατικά γεγονότα της 6ης Μαρτίου», *Πάλη των Τάξεων*, 14/3/1933.

39 Ζεφός Φ., «Το Λαϊκό Κόμμα και η σημερινή κατάσταση», *Πάλη των Τάξεων*, 8/4/1933.

40 «Η λαϊκή εξέγερση», *Πάλη των Τάξεων*, 8/3/1933.

της αριστεράς του Βενιζελισμού και των ρεφορμιστικών εργατικών σωματείων θα προκύψει, εφόσον η επαναστατική δράση των εργατών συνεχιστεί, μια αριστερή κυβέρνηση τύπου Κερένσκι. Αυτό το κοινωνικό μπλοκ θα διαμορφώνεται όσο η μεγαλοαστική τάξη μαζί με το μεγάλο κεφάλαιο θα λειτουργούν αντιδραστικά με πραξικοπήματα και δικτατορίες. Με λίγα οι αρχαιομαρξιστές θεωρούν ότι η νίκη των Λαϊκών ενέχει στοιχεία αριστερής και αντικαπιταλιστικής προοπτικής που εκφράζεται στρεβλά και με έναν λανθάνοντα τρόπο σε μια διαταξική συμμαχία που θέτει ως κοινό εχθρό το μεγάλο κεφάλαιο και την ίδια τη βιομηχανία. Επιπλέον αναγνωρίζουν μέσα στο ίδιο το Λαϊκό Κόμμα στοιχεία που σε μια εξελισσόμενη διαδικασία "αριστεροποίησης" θα επιδιώξουν συμμαχία με ρεφορμιστικές δυνάμεις του εργατικού κινήματος. Κομβικό παράγοντα σε αυτή την εξελισσόμενη διαδικασία αναγνωρίζουν τον ρόλο των μικροαστικών στρωμάτων.

Ο ρόλος του αρχαιομαρξιστικού κόμματος στην επερχόμενη αντικαπιταλιστική επανάσταση

Οι εκλογές της 5^{ης} και το κίνημα της 6^{ης} Μαρτίου αποτιμώνται από την ΚΟΜΛΕΑ ως «γεγονότα τεράστιας ιστορικής σημασίας» γιατί θεωρούν πως σε συνδυασμό με τα κινήματα της Ρουμανίας και της Γιουγκοσλαβίας και την οικονομική κατάσταση της Βουλγαρίας θέτουν συνολικά την Βαλκανική χερσόνησο σε «περίοδο των μεγάλων επαναστατικών εξεγέρσεων και του εμφυλίου πολέμου». Αυτή η περίοδος «θα κλείσει» είτε με «την ανατροπή του καπιταλισμού» είτε «με την επικράτηση της αστικής αντίδρασης με την πιο άγρια μορφή της». Θεωρούν ότι υπήρξε «ένδειξη της προς τα αριστερά στροφής» η οποία όμως συντελέστηκε «μέσα στα πλαίσια των μικροαστικών «δημοκρατικών» κομμάτων. Γενικά εκτιμούν πως την πρωτοβουλία είχαν τα «μικροαστικά» στρώματα τα οποία έσπρωξαν την εργατική τάξη. Αποτιμούν θετικά την άνοδο των ψήφων του ΕΜΕΑ, αλλά την κρίνουν δυσανάλογα σε σχέση τις δυνατότητες της περιόδου. Το γεγονός αυτό «δείχνει ότι η στροφή των μαζών δεν έχει πάρει ένα ξεκαθαρισμένο και συνειδητό χαρακτήρα». Το Λαϊκό Κόμμα μοιάζει λοιπόν στους αρχαιομαρξιστές πλέον περισσότερο με μια ρεφορμιστική εκδοχή ενός κομμουνισμού τύπου αρχαιομαρξισμού παρά με ένα «αντιδραστικό κόμμα». Για όλους αυτούς τους

λόγους η ΚΟΜΛΕΑ θέτει έναν νέο προσανατολισμό: "πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τη ταχτική εκείνη, που θα φέρει σε όση το δυνατό μεγαλύτερη σύγκρουση τη βάση του Λαϊκού Κόμματος με την Διοίκησή του". Πρέπει δηλαδή να αποκαλυφτεί ο δημαγωγικός του χαρακτήρας και κανείς, φυσικά, εκτός από τους Αρχαιομαρξιστές "δεν μπορεί να εργαστεί με σύστημα γι' αυτά".⁴¹

Η άνοδος του Χίτλερ στην εξουσία, η έκκληση της ΚΔ και η αντίδραση της ΚΟΜΛΕΑ εντείνουν βέβαια την αντιπαράθεση μεταξύ των δύο κομμουνιστικών οργανώσεων και τη συνολικότερη στάση της ΔΑΑ απέναντι στον σταλινισμό. Επιπλέον όμως πλαισιώνουν την αρχαιομαρξιστική οπτική για το πραξικόπημα και την εξέγερση, καθώς οι ειδήσεις και τα γεγονότα από Αθήνα και Βερολίνο γεμίζουν τα ίδια φύλλα της «γερμανικής εβδομάδας» της εφημερίδας.⁴² Ο λαός της Αθήνας φαίνεται να πέτυχε εκεί που απέτυχε ο λαός του Βερολίνου. Το γεγονός αυτό όμως εντείνει την ήδη διαμορφωμένη εικόνα των αρχαιομαρξιστών για τον αντιβενιζελισμό. Οι αρχαιομαρξιστές όπως και η ΔΑΑ θεωρούν πως πλέον ο σταλινισμός έχει χρεωκοπήσει. Η ΚΟΜΛΕΑ κατηγορώντας το ΚΚΕ πως έχει εγκαταλείψει τον κομμουνισμό υιοθετώντας στις εκλογές τον τίτλο ΕΜΕΑ προσανατολίζεται να υποκαταστήσει τον ρόλο του και να μετεξελιχθεί στο νέο κομμουνιστικό κόμμα Ελλάδας.

Ταυτόχρονα, την ίδια περίοδο που διατυπώνονται αυτές οι θεωρίες η αρχαιομαρξιστική οργάνωση πρωταγωνιστεί στον συνδικαλιστικό αγώνα των αναπήρων-καπνοπωλών συσπειρώνοντας κάτω από τον πολιτικό της σχεδιασμό ένα τεράστιο δυναμικό το οποίο αποσπάει από τον μικροαστικό ταξικό πόλο. Ακόμα, η ηγεσία της ΚΟΜΛΕΑ παρατηρεί με ενδιαφέρον την ανάπτυξη ενός παν-κοινωνικού πολιτικού μετώπου στην Καβάλα το οποίο με κέντρο τους καπνεργάτες συσπειρώνει όλα τα μικροαστικά στρώματα των μικροεπαγγελματιών. Σύντομα, οι αρχαιομαρξιστές συνδικαλιστές της Καλαμάτας με κέντρο τους μυλεργάτες θα επιδράσουν στους λιμενεργάτες και θα πρωταγωνιστήσουν σε μια λαϊκή εξέγερση της πόλης. Ο αρχαιομαρξισμός λοιπόν είναι σε θέση να συλλάβει αυτές τις ελκτικές τάσεις, να τις

---

41 Επιστολή με ημερομηνία 20/3/1933 προς το ΔΓ χωρίς τίτλο, υπογραφή Μάνος, Αλληλογραφία, φάκελο αρ. 1017, «Γράμματα που ανταλλάχθηκαν μεταξύ της Λενινιστικής Αντιπολίτευσης του κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας και του ΔΓ 1932-1933», Αρχείο Λέοντα Νταβίνοβιτς Τρότσκι/ Διεθνούς Αριστερής Αντιπολίτευσης, Διεθνές Ινστιτούτο Κοινωνικής Ιστορίας

42 «Συμπεράσματα από τις εκλογές», *Πάλη των Τάξεων*, 18/3/1933.

επεξεργαστεί με μαρξιστικά εργαλεία και να καθορίσει συγκεκριμένη τακτική απέναντι στα μικροαστικά στρώματα για το σύνολο της εργατικής τάξης. Την ίδια περίοδο η ΚΟΜΛΕΑ προτάσσει το ενιαίο μέτωπο με την σοσιαλδημοκρατία.

Συνοψίζοντας αντιλαμβάνεται κανείς ότι το αρχαιομαρξιστικό κόμμα θεωρεί ότι βρίσκεται στον ίδιο πολιτικό και κοινωνικό άξονα με το αντιβενιζελικό κόμμα, συγκεκριμένα στα αριστερά του. Βάση αυτής της αντίληψής του είναι η ανάλυση περί “καταστροφής” των ανεξάρτητων παραγωγών και ελεύθερων μικροαστών, αλλά απαξίωσης της θέσης των ειδικευμένων εργατικών στρωμάτων, δηλαδή των μικροαστικών στρωμάτων που το ίδιο θεωρεί ότι το Λαϊκό Κόμμα αντιπροσωπεύει. Πιστεύει πως η άνοδος των λαϊκών στην εξουσία είναι μια μικροαστική δημοκρατική επανάσταση η οποία σύντομα θα μετεξελιχθεί σε αντικαπιταλιστική. Αν από τη μία αποδεχτούμε ότι η φυσιογνωμία του Λαϊκού Κόμματος -- ιδιαίτερα με τη μορφή και τα χαρακτηριστικά που έλαβε από τον Παναγή Τσαλδάρη-- προέρχεται από διαφορετικές "παλαιοκομματικές" παραδόσεις ανάμεσα στις οποίες ξεχωρίζει ο δηλιγιαννισμός ως ένα ρεπουμπλικανικό κοινοβουλευτικό λαϊκίστικο ρεπουμπλικανικό αντιπλουτοκρατικό ρεύμα και αν από την άλλη θεωρήσουμε ότι υπάρχει ένα ιστορικό νήμα που συνδέει τον αρχαιομαρξιστικό καθαρό συντεχνιακό συνδικαλισμό με τον παραδοσιακό ριζοσπαστικό γιακωβινισμό των συντεχνιών και των σοσιαλιστών των τελών του 19^{ου} αιώνα και των αρχών του 20^{ου}, ο οποίος συμμετείχε στην δηλιγιαννική κοινωνική συμμαχία, τότε μπορούμε να διαπιστώσουμε ένα ιστορικό βάθος σε αυτήν την έλξη του αρχαιομαρξισμού προς τον αντιβενιζελισμό. Αυτή η έλξη επανεμφανίζεται σε συγκεκριμένες συνθήκες της ταξικής σύγκρουσης, όταν ο καπιταλιστικός εκσυγχρονισμός και τα πολιτικά σχέδια της μεγαλοαστικής τάξης ταυτόχρονα υπονομεύουν την κοινωνική θέση μικροαστών/εργατών του μικροεργαστηρίου και απειλούν την «δημοκρατία». Ο αρχαιομαρξισμός υποτιμώντας τον ρόλο των προσφυγικών στρωμάτων σε σχέση με τα γηγενή στοιχεία φαίνεται πως διαθέτει μια πιο «ιστορική σχέση» με την παλαιοελλαδίτικη παράδοση, σε αντίθεση με το ΚΚΕ που διαθέτει μια ιστορική σχέση με την νεοελλαδίτικη και προσφυγική παράδοση (όλα τα μέλη της ηγεσίας του ΚΚΕ την περίοδο αυτή είναι πρόσφυγες, ενώ είναι γνωστή η διαδοχική σχέση βενιζελισμού και ΚΚΕ με τους πρόσφυγες) συμμετέχει διαφορετικά στον αναπτυσσόμενο εθνικό διχασμό..

Συγκεκριμένα είμαστε στη θέση να συγκροτήσουμε μια νέα ανάγνωση του μεσοπολεμικού πολιτικού σκηνικού. Κατά την άποψή μου, ο εθνικός διχασμός, δημιουργεί δύο κέντρα-πόλους γύρω από τους οποίους στήνονται αντιπαραθετικά και ανταγωνιστικά δύο άξονες που και οι δύο έχουν την δική τους δεξιά, το δικό τους κέντρο και την δική τους αριστερά. Αυτοί οι δύο πόλοι αντανakλούν δύο διαφορετικές παραγωγικές δομές. Σε αυτούς τους πόλους το αρχαιομαρξιστικό κόμμα τίθεται στα αριστερά του αυτοβενιζελισμού και το ΚΚΕ στα αριστερά του βενιζελισμού. Με έναν ανάλογο τρόπο, όπως το ΚΚΕ θα πιστέψει σε μια δημοκρατική συμμαχία με τους αριστερούς βενιζελικούς μετά το 1934, η ΚΟΜΛΕΑ θα πιστέψει το αντίστοιχο για τους αντιβενιζελικούς στα 1933.